

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ЕКОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Предмет: Извештај о оцени докторске дисертације

Одлуком Наставно-научног већа Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, број 950/XI-1), од 27.04.2022. године, и Већа за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, број IV-02-351/13, од 18.05.2022. године, именовани смо за чланове Комисије за оцену докторске дисертације кандидата **Шабана Грачанина**, под насловом **„Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“**, и за њену јавну одбрану.

На основу анализе урађене и предате докторске дисертације, Комисија подноси Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу и Већу за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1.1. Основни биографски подаци

Шабан Грачанин је рођен 20.06.1980. у Новом Пазару. Основну школу „Рифат Бурџевић Тршо“, у Новом Пазару, и средњу Економско-трговинску школу (економски техничар), у Новом Пазару, завршио је као носилац дипломе „Вук Караџић“.

Основне академске студије, смер Спољна и унутрашња трговина, уписао је 1999. године на Економском факултету Универзитета у Београду. Током студија остварио је просечну оцену 9,10, а дипломски рад на тему „Глобализација и франшизинг“ одбранио је 20 јуна 2005. године са оценом 10 (десет). Школске 2008/2009. године уписао је докторске академске студије на Економском факултету Универзитета у Крагујевцу, на студијском програму Економија, на модулу Рачуноводство и пословне финансије. Све испите предвиђене наставним планом положио је са просечном оценом 9,38.

Од 2005. до 2014. године био је запослен у Eurobank АД Београд, где је од 2006. до 2014. године обављао послове менаџера бизнис центра за корпоративно пословање у Новом Пазару, при сектору за корпоративно пословање. Од 2011. године је стални судски вештак у Вишем суду у Новом Пазару, ужа специјалност – ревизија, рачуноводство и финансијско управљање. Власник је и директор друштва за судска вештачења „Алере“ доо. Од 2011. године ангажован је као предавач у Националној служби за запошљавање

Републике Србије, на специјалистичким семинарима за предузетнике кориснике субвенције за samozapošljavanje. Током 2014. године био је ангажован као предавач на Правосудној академији Републике Србије, на предмету Привредно право. Председник је управног одбора међународног музичког фестивала „Стари Град“, који се од 2004. године одржава у Новом Пазару.

Познаје статистичке софтвере Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) и Minitab и служи се енглеским језиком. Коаутор је више научноистраживачких радова објављених у домаћим и међународним научним часописима и зборницима са научних и стручних конференција. Главне сфере његовог научног интересовања су: финансијско извештавање, екстерна ревизија и финансијски менаџмент.

1.2. Научноистраживачки рад

У свом досадашњем научноистраживачком раду, Кандидат је објавио девет радова у релевантним научно-стручним часописима, од чега један у међународном часопису (SCI листа), један у националном часопису међународног значаја, један у врхунском часопису националног значаја, два у истакнутим националним часописима и четири у зборницима радова са међународних научних скупова.

У наставку је листа објављених радова кандидата.

Рад у међународном часопису (M23)

1. **Gračanin, Š.**, Kalač, E. (2011), The impact of fair value accounting on the crisis in banking sector of EU and USA, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 24(2), стр. 126-153, ISSN 1331-677X, УДК 330, COBISS.SR-ID 6796877;

Рад у националном часопису међународног значаја (M24)

2. Kalač, E., **Gračanin, Š.** (2010), Traceability of food products in small and medium enterprises in Serbia, *Економика пољопривреде*, 57(СБ-2), стр. 179-186, УДК 338.43:63, ISSN 0352-3462;

Саопштење са међународног скупа штампано у целини (M33)

3. **Gračanin, Š.**, Kalač, E., Stančić, V. (2014), Convergence of IFRS and US GAAP – new model, *The changing economic landscape: issues, implications and policy options: Conference proceedings of the 6th International Conference 2013*, Pula: Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Economics and Tourism, стр. 321-334, ISBN 978-953-7498-84-9, УДК 657.1:006.44, COBISS.SR-ID 513671004;
4. **Gračanin, Š.**, Kalač, E., Jovanović, D. (2015), Competitive intelligence: importance and application in practice, *Review of Innovation and Competitiveness: A Journal of Economic and Social Research*, 1(1), стр. 25-44, УДК 005:339.13, ISSN 1849-8795, COBISS.SR-ID 513443420;

5. Kalač, E., **Gračanin, Š.** (2011), Companies competitiveness strengthening during crisis period, *Proceedings / 1st International scientific conference After the crisis: What now? – searching for new possibilities*, Београд, Higher Education Institution for Applied Studies for Entrepreneurialship, стр. 55-63, УДК 338.124.4(100)(082), ISBN 978-86-86707-35-2, COBISS.SR-ID 182760204;
6. Sekulić, V., Redžić, H., **Gračanin, Š.** (2011), Mala i srednja preduzeća u „Novoj“ ekonomiji, *Zbornik radova sa naučno-stručne konferencije „Razvoj poslovanja 2011“*, Зеница, стр. 341-352, ISSN 1840-4006;

Рад у врхунском часопису националног значаја (M51)

7. Калач, Е., **Грачанин, Ш.**, Халилагић, А. (2013), Индустрија тапацираног намештаја у југозападној Србији – остварени учинци и развојне могућности, *Пословна економија*, 7(2), стр. 249-268, ISSN 1820/6859, УДК 684.4.07(497.11-14), COBISS.SR-ID 283304967;

Рад у истакнутом националном часопису (M52)

8. Коца, Џ., **Грачанин, Ш.** (2014), Повећање спреда суверених обвезница ефекат заразе или буђења финансијских тржишта, *Рачуноводство*, 53(5/6), стр. 100-113, УДК 336.76, YU ISSN 1450-6114, COBISS.SR-ID 210969356;
9. Калач, Е., **Грачанин, Ш.** (2012), Регулаторне реформе и конкурентност Србије, *Економика*, 58(2), стр. 179-192, УДК 339.13(497.11), ISSN 0350-137X, COBISS.SR-ID 41715471.

2. ПРИКАЗ СТРУКТУРЕ И САДРЖАЈ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата Шабана Грачанина, под насловом „**Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака**“, написана је на XII + 231 страни штампаног текста, формата А4, прореда 1 и величине слова 12. Поред уобичајених елемената, као што су: насловна страна (на српском и енглеском језику, 2 стране), идентификациона страна (1 страна), апстракт (на српском и енглеском језику, 2 стране), садржај (3 стране), спискови слика, табела, графикона и скраћеница (4 стране), увод (5 страна), закључак (4 стране), референце (14 страна), биографија аутора (1 страна) и изјаве аутора прописане актима Универзитета у Крагујевцу (3 стране), докторска дисертација обухвата три логички повезане целине, и то: Део I – *Рачуноводство фер вредности: условљеност, развој и значај у финансијском извештавању банака* (88 страна), Део II – *Ефекти примене рачуноводства фер вредности у банкарском сектору развијених земаља* (56 страна) и Део III – *Рачуноводство фер вредности у банкарском сектору у Републици Србији* (60 страна). Дисертација садржи

списак релевантних референци са 257 извора, претежно на енглеском језику. Поред наведеног, дисертација садржи 42 табеле, 4 слике и 5 графикана.

2.2. Предмет, циљеви, хипотезе и методологија истраживања

Предмет истраживања у докторској дисертацији је утицај примене фер вредности, као основе за мерење одређених финансијских инструмената (финансијских средстава и финансијских обавеза) и других позиција средстава и обавеза банака, на финансијски положај и приносну снагу банака у Републици Србији. Посебна пажња се посвећује утицају фер вредности на детерминанте тржишног ризика, флексибилности стандарда финансијског извештавања којима се дефинише опсег примене фер вредности и начин мерења средстава и обавеза по фер вредности и степену у коме та флексибилност омогућава банкама да се заштите од негативних последица кризних поремећаја на финансијским тржиштима, као и значају обелодањивања информација о фер вредности и рачуноводственим политикама за идентификовање и процену тржишног ризика од стране учесника на финансијским тржиштима.

Основни циљ истраживања је да се теоријско-методолошки и емпиријски сагледају разлози за примену фер вредности као мерног атрибута у финансијском извештавању банака, значај овог мерног атрибута у финансијском извештавању банака, утицај рачуноводства фер вредности (РФВ) на квалитет информација које учесници на финансијском тржишту користе за пословно одлучивање и последице његове примене у банкарском сектору у развијеним земљама и Републици Србији. На основу напред дефинисаног општег циља, дефинисани су следећи **посебни циљеви** истраживања:

- идентификовати флексибилност стандарда финансијског извештавања који тангирају опсег примене фер вредности и начин мерења средстава и обавеза по фер вредности;
- утврдити да ли и у којој мери флексибилност стандарда финансијског извештавања омогућава ентитетима да се заштите од негативних последица кризних поремећаја на финансијским тржиштима;
- утврдити утицај РФВ на финансијски положај и профитабилност банака у Републици Србији;
- утврдити утицај РФВ на цене акција банака и каматне стопе на финансијском тржишту у Републици Србији;
- идентификовати потребе и могућности за реформисање стандарда финансијског извештавања који се баве мерењем средстава и обавеза по фер вредности.

У складу са предметом и циљем истраживања, у дисертацији су тестиране следеће хипотезе:

Хипотеза 1: Мерење средстава и обавеза банака по фер вредности има статистички значајан утицај на финансијски положај и профитабилност банака.

Хипотеза 2: Профитабилност банака је подложнија променама у времену када се примењује рачуноводство фер вредности у односу на примену рачуноводства историјског трошка.

Хипотеза 3: Примена рачуноводства фер вредности има статистички значајан утицај на цене акција банака и каматне стопе на финансијском тржишту у Републици Србији.

У дисертацији је применом квалитативне методологије створена теоријска основа за проверу постављених хипотеза. Приликом идентификовања суштине и основних карактеристика концепта фер вредности, његових предности и недостатака и начина на који исти утиче на финансијски положај, периодични резултат и цене акција банака и каматне стопе на финансијском тржишту, коришћен је аналитички научни метод, у смислу детаљног испитивања појава, ефеката и фактора. У контексту сагледавања целине проблемског подручја, коришћен је метод синтезе. Историјски метод је посебно дошао до изражаја у контексту истраживања развоја концепта фер вредности и динамичке анализе структуре финансијских извештаја и показатеља финансијског положаја и приносне снаге банака. У контексту теоријског и емпиријског истраживања у дисертацији, коришћен је метод компарације, који је, између осталог, дошао до изражаја приликом упоређења (а) импликација примене фер вредности и импликација примене историјског трошка, (б) смерница у Међународним стандардима финансијског извештавања (МСФИ) и смерница у Општеприхваћеним рачуноводственим принципима (GAAP) САД, нарочито у вези са рачуноводственим третманом финансијских инструмената, (в) теоријских ставова о утицају примене РФВ на финансијски положај и приносну снагу банака и (г) резултата емпиријских истраживања у САД, ЕУ и Републици Србији.

У циљу изградње основе за сопствено емпиријско истраживање, кандидат је у докторској дисертацији презентовао и интерпретирао резултате релевантних емпиријских истраживања која су спровели други истраживачи широм света. Емпиријско истраживање кандидата спроведено је на одговарајућем узорку, а заснива се на подацима у редовним финансијским извештајима и осталим званичним документима посматраних банака, као и осталим подацима који су јавно доступни на интернет страницама Агенције за привредне регистре, Народне банке Србије, Београдске берзе и посматраних банака. Приликом обраде емпиријских података, кандидат је применио квантитативну научну методологију. У том контексту, кандидат је користио: дескриптивну статистику, корелациону анализу засновану на Пирсоновим (*Pearson's*) и Спирмановим (*Spearman's*) коефицијентима, регресиону анализу, као и, с обзиром на величину узорка и, сходно томе, прихватање централне граничне теореме, *t*-тест упарених узорака, као параметарски тест. Кандидат је обрадио податке уз помоћ софтверских пакета SPSS и Microsoft Office Excel. У циљу извођења општих закључака на основу података о банкама као појединачним ентитетима, кандидат је применио метод индукције.

2.3. Садржај докторске дисертације

У складу са дефинисаним предметом и циљевима истраживања и постављеним истраживачким хипотезама, докторска дисертација је структурирана на начин приказан у наставку.

УВОД

ДЕО I – РАЧУНОВОДСТВО ФЕР ВРЕДНОСТИ: УСЛОВЉЕНОСТ, РАЗВОЈ И ЗНАЧАЈ У ФИНАНСИЈСКОМ ИЗВЕШТАВАЊУ БАНАКА

1. Условљеност и развој рачуноводства фер вредности

- 1.1. Недостаци рачуноводства историјског трошка као узрок развоја рачуноводства фер вредности
- 1.2. Фазе у развоју рачуноводства фер вредности
 - 1.2.1. РФВ у периоду од почетка 19. века до 1940. године
 - 1.2.2. РФВ у периоду од 1940. до 1973. године
 - 1.2.3. РФВ у периоду од 1973. до 1993. године
 - 1.2.4. РФВ у периоду од 1993. до 2008. године
 - 1.2.5. РФВ у периоду од 2008. до данас

2. Изворни (пуни) концепт рачуноводства фер вредности

3. Ефекти рачуноводства фер вредности на квалитет финансијских извештаја банака

4. Фер вредност у контексту актуелног мешовитог модела финансијског извештавања

- 4.1. Опсег примене фер вредности
- 4.2. Инпути и технике за процену фер вредности
- 4.3. Рачуноводствени третман финансијских инструмената
 - 4.3.1. Рачуноводствени третман финансијских инструмената према МСФИ
 - 4.3.1.1. Рачуноводствени третман финансијских инструмената према МРС 39
 - 4.3.1.2. Рачуноводствени третман финансијских инструмената према МСФИ 9
 - 4.3.2. Рачуноводствени третман финансијских инструмената према GAAP САД
- 4.4. Рачуноводствени третман некретнина, постројења и опреме
- 4.5. Рачуноводствени третман осталих средстава и обавеза банака

5. Инструменти рачуноводствених политика у вези са применом фер вредности

- 5.1. Необавезна примена модела фер вредности
- 5.2. Рекласификовање финансијских инструмената
- 5.3. Промена инпута у процени фер вредности
- 5.4. Одступање од тржишних цена у условима изнуђене продаје

ДЕО II – ЕФЕКТИ ПРИМЕНЕ РАЧУНОВОДСТВА ФЕР ВРЕДНОСТИ У БАНКАРСКОМ СЕКТОРУ РАЗВИЈЕНИХ ЗЕМАЉА

- 1. Примена рачуноводства фер вредности у банкарском сектору развијених земаља до почетка финансијске кризе 2008. године**
- 2. Светска финансијска криза од 2008. године**
 - 2.1. Узроци финансијске кризе
 - 2.2. Ток финансијске кризе
 - 2.3. Последице финансијске кризе
- 3. Утицај рачуноводства фер вредности на јачање и ширење финансијске кризе у развијеним земљама**
 - 3.1. Ефекти рачуноводства фер вредности на финансијски положај банака
 - 3.2. Примена механизма ограничавања утицаја рачуноводства фер вредности
 - 3.2.1. Рекласификовање финансијских инструмената
 - 3.2.2. Промена инпута у процени фер вредности
 - 3.2.3. Коришћење опције одступања од тржишних цена
- 4. Емпиријска истраживања ефеката рачуноводства фер вредности на квалитет финансијских извештаја банака**
 - 4.1. Ефекти рачуноводства фер вредности на релевантност информација у финансијским извештајима банака
 - 4.2. Ефекти рачуноводства фер вредности на поузданост информација у финансијским извештајима банака
 - 4.3. Ефекти примене рачуноводства фер вредности на променљивост периодичног резултата банака
 - 4.4. Ефекти примене рачуноводства фер вредности на ефикасност управљања и процену ризика
- 5. Актуелне контроверзе у вези са ефектима примене рачуноводства фер вредности**
 - 5.1. Опречни ставови о утицају рачуноводства фер вредности на јачање и ширење финансијске кризе
 - 5.2. Перспективе рачуноводства фер вредности као механизма за спречавање кризних поремећаја

5.3. Потреба за реформисањем стандарда финансијског извештавања

ДЕО III – РАЧУНОВОДСТВО ФЕР ВРЕДНОСТИ У БАНКАРСКОМ СЕКТОРУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Регулаторни оквир финансијског извештавања банака у Републици Србији

- 1.1. Развој регулаторног оквира финансијског извештавања банака
- 1.2. Усаглашеност регулаторног оквира са Међународним стандардима финансијског извештавања
- 1.3. Приказивање финансијских извештаја банака

2. Рачуноводство фер вредности у пракси финансијског извештавања банака у Републици Србији

- 2.1. Значај рачуноводства фер вредности за мерење средстава банака
- 2.2. Примена механизма ограничавања утицаја рачуноводства фер вредности
 - 2.2.1. Коришћење опције мерења по фер вредности
 - 2.2.2. Рекласификовање финансијских инструмената
 - 2.2.3. Промена инпута у процени фер вредности
 - 2.2.4. Коришћење опције одступања од тржишних цена
- 2.3. Обелодањивање информација у вези са рачуноводством фер вредности

3. Утицај рачуноводства фер вредности на финансијски положај и профитабилност банака у Републици Србији

- 3.1. Преглед претходних истраживања
- 3.2. Карактеристике узорка и методологија истраживања
- 3.3. Резултати истраживања и дискусија
 - 3.3.1. Дескриптивна статистичка анализа
 - 3.3.2. Анализа поређења група
 - 3.3.3. Анализа променљивости периодичног резултата банака у Републици Србији

4. Утицај рачуноводства фер вредности на цене акција банака и каматне стопе на финансијском тржишту у Републици Србији

- 4.1. Преглед претходних истраживања
- 4.2. Карактеристике узорка и методологија истраживања
- 4.3. Резултати истраживања и дискусија
 - 4.3.1. Дескриптивна и корелациона статистичка анализа
 - 4.3.2. Регресиона анализа

5. Ограничења истраживања и смернице за будућа истраживања

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

У првом делу докторске дисертације, који носи наслов *Рачуноводство фер вредности: условљеност, развој и значај у финансијском извештавању банака*, пажња је најпре посвећена историјском трошку као традиционалном мерном атрибуту и главној алтернативи фер вредности, уз посебан осврт на његове предности, али и недостатке, који су довели до потребе за широм применом фер вредности. Након тога, анализирају се кључни догађаји који су утицали на настанак, развој и ширу примену РФВ. Посебно се разматра пуни (изворни) концепт фер вредности, који подразумева да се сва финансијска средства и све финансијске обавезе мере по фер вредности, уз укључење свих добитака и губитака по основу промена фер вредности у нето резултат, при чему су сагледани ефекти тог концепта на стабилност банкарског и уопште финансијског система. У наставку првог дела дисертације, разматрају се предности и недостаци фер вредности у односу на историјски трошак из аспекта квалитета финансијских извештаја банака и доношења економских одлука на основу тих извештаја. Након тога, кандидат анализира положај фер вредности у контексту актуелног мешовитог модела мерења средстава и обавеза, који је заступљен у данас најзначајнијим стандардима финансијског извештавања на глобалном плану – МСФИ и GAAP САД, уз посебан осврт на промене у примени фер вредности у контексту обрачуна финансијских инструмената које је донео МСФИ 9. Први део дисертације завршава се разматрањем могућности за вођење рачуноводствених политика у вези са применом концепта фер вредности, посебно у подручју мерења финансијских инструмената, у смислу коришћења стандардима датих права да се фер вредност одабере као основа за мерење одређених позиција извештаја о финансијском положају (биланса стања), могућности за рекласификовање финансијских инструмената, промена инпута у процени фер вредности и одступања од тржишних цена формираних у условима изнуђене продаје.

Други део докторске дисертације, под насловом *Ефекти примене рачуноводства фер вредности у банкарском сектору развијених земаља*, почиње анализом импликација примене РФВ на банкарски сектор током периода привредног раста и стабилности на финансијским тржиштима, са посебним освртом на утицај РФВ на квалитет финансијских извештаја, променљивост периодичног резултата и регулаторни капитал банака, обим шпекулативних пласмана банака и стабилност финансијских тржишта, у САД и ЕУ. С обзиром на то да су током финансијске кризе која је почела 2008. године многи аутори означили управо РФВ као узрочника банкрота бројних банака, суноврата финансијских тржишта, јачања финансијске кризе и њеног преливања на реалну привреду, детаљно се анализирају основни узроци и последице наведене кризе. Са циљем утврђивања стварног утицаја РФВ на пословање банака у САД и ЕУ и јачање и ширење кризе, разматра се у којој мери су банке, пре и током кризе, користиле механизме допуштене тада важећим стандардима финансијског извештавања како би избегле исказивање губитака по основу отписа својих финансијских средстава. Презентована разматрања показују да је немали број банака у САД и ЕУ током кризе рекласификовао финансијска средства, променио

инпуте за процену фер вредности, у смислу мањег ослањања на тржишне инпуте, и игнорисао пад цена финансијских инструмената током кризе у контексту финансијског извештавања. У наставку, приказани су резултати емпиријских истраживања ефеката примене РФВ на квалитет финансијских извештаја банака у развијеним земљама. Други део дисертације завршава се разматрањем актуелних контроверзи у вези са ефектима примене РФВ на финансијско извештавање банака, са посебним освртом на опречне ставове научне и стручне јавности о утицају РФВ на јачање и ширење финансијске кризе, перспективе примене РФВ као механизма за спречавање озбиљних финансијских криза у будућности и правце будуће реформе стандарда финансијског извештавања посвећених мерењу по фер вредности.

Трећи део докторске дисертације, под насловом *Рачуноводство фер вредности у банкарском сектору у Републици Србији*, започиње анализом одлика и еволуције регулаторног оквира финансијског извештавања банака у Републици Србији, нивоа усаглашености тог оквира са МСФИ, уз указивање на одступања од МСФИ, и начина презентовања финансијских извештаја банака у Републици Србији. Након тога, кандидат презентује резултате свог емпиријског истраживања у вези са значајем фер вредности у контексту мерења средстава банака у Републици Србији пре и током финансијске кризе која је почела 2008. године, уз упоређење са резултатима истраживања у САД и ЕУ. Након тога, кандидат разматра у којој мери су банке у Републици Србији у периоду од 2008. до 2020. године (а) користиле опције за примену фер вредности за мерење нефинансијских средстава дате у МСФИ, (б) рекласификовале финансијска средства и (в) мењале инпуте за процену фер вредности. У наставку, кандидат презентује резултате сопствене анализе квалитета информација о фер вредности датих у напоменама уз финансијске извештаје, након чега истражује утицај РФВ на (а) финансијски положај и профитабилност банака и (б) цене акција банака и каматне стопе у Републици Србији, при чему, у вези са сваким од наведених аспеката истраживања, детаљно описује развој хипотеза и истраживачког модела и карактеристике посматраног узорка и презентује и интерпретира добијене резултате. На крају трећег дела дисертације, кандидат указује на ограничења истраживања и наговештава правце будућних истраживања.

3. ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у научној области

Током последњих деценија порастао је значај фер вредности као основе мерења средстава и обавеза у извештају у финансијском положају, не само банака, већ и других профитно оријентисаних ентитета. Мада је концепт фер вредности увелико заступљен у регулативи и пракси финансијског извештавања, у научној јавности се и даље воде дебате о предностима и недостацима тог концепта у односу на традиционални и у дугом периоду доминантни концепт историјског трошка. У фокусу тих расправа налази се утицај фер вредности, али и историјског трошка, на квалитет финансијских извештаја, при чему се

посебна пажња посвећује конфликтном односу релевантности и поузданости, док мерење финансијских средстава и финансијских обавеза, као изузетно важних позиција извештаја о финансијском положају банака, представља посебно осетљиво питање. С обзиром на то, у научној јавности се воде и дебате о ефектима примене фер вредности на финансијски положај и приносну снагу (профитабилност) банака, а посредством тога и на цене акција банака и каматне стопе на финансијском тржишту, при чему се посебна пажња посвећује променљивости периодичног резултата под утицајем мерења по фер вредности. Научна јавност заинтересована је да се што боље осветли утицај те променљивости на ризик који перципирају учесници на финансијском тржишту и, последично, на цене акција банака и каматне стопе, а тиме и стабилност тог тржишта. Финансијска криза која је захватила свет почев од 2008. године појачала је наведене дебате. Наиме, део научне јавности означио је управо фер вредност једним од најзначајнијих узрочника финансијске кризе, захтевајући реформу или чак повлачење стандарда финансијског извештавања који се баве мерењем по фер вредности.

С обзиром на актуелно стање, тј. актуелне дебате у научној јавности, неспоран је научни значај докторске дисертације кандидата Шабана Грачанина. Наиме, дисертација је управо посвећена свеобухватном сагледавању комплексних релација између примене РФВ, с једне стране, и финансијског положаја и приносне снаге банака, као и цена акција банака и каматних стопа на финансијском тржишту, с друге стране.

У докторској дисертацији кандидата Шабана Грачанина синтетизују се резултати досадашњих истраживања, спроведених у развијеним земљама света, о ефектима примене РФВ на квалитет финансијских извештаја, финансијски положај и приносну снагу банака и, под утицем претходног, цене акција банака и каматне стопе на финансијском тржишту. Полазећи од становишта да, с друге стране, ефекти примене фер вредности у банкарском сектору у земљама у развоју, укључујући Републику Србију, нису довољно истражени, кандидат у дисертацији истражује и те ефекте, што представља кључни научни допринос дисертације. Потреба да се посебно истраже ефекти примене РФВ у банкарском сектору земаља у развоју проистиче из бројних разлика између банкарског сектора у тим земљама и банкарског сектора у развијеним земљама, нарочито у погледу структуре средстава и извора средстава банака, одлика и нивоа развоја финансијског тржишта и регулативе финансијског извештавања. Поред тога, многа досадашња истраживања односе се или на периоде стабилности или на периоде нестабилности на финансијском тржишту, а посебно на период глобалне финансијске кризе која је почела 2008. године, док се емпиријско истраживање спроведено у дисертацији, које се фокусира на Републику Србију, односи и на период у коме је поменута криза трајала и на период након кризе.

Холистички приступ примењен у дисертацији, који се огледа у свеобухватном разматрању финансијских импликација примене РФВ у банкарском сектору развијених земаља и земаља у развоју, како у периодима стабилности тако и у периодима кризе, даје дисертацији велики научни значај и велику научну вредност. На основу обимне и релевантне литературе и уз структурирање дисертације на себи својствен начин, кандидат је извршио систематизацију и евалуацију постојећих знања у вези са предметом дисертације, чиме је допринео унапређењу теоријског разумевања импликација примене

РФВ у банкарском сектору, а тиме што је презентовао резултате сопственог емпиријског истраживања, кандидат је допринео да се та знања прошире.

Резултати теоријског и емпиријског истраживања у дисертацији кандидата Шабана Грачанина односе се на банкарски сектор, као важну компоненту финансијског сектора. Досадашња истраживања импликација примене фер вредности у Републици Србији претежно се односе на нефинансијске профитно оријентисане ентитете. На основу тога се може констатовати да дисертација обогаћује фонд научног знања у вези са ефектима примене РФВ у Републици Србији, што је још један веома важан допринос дисертације.

3.2. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Комисија сматра да су предмет и циљеви истраживања у докторској дисертацији јасно дефинисани, да су истраживачке хипотезе прецизно постављене, научно оправдане, утемељене у резултатима ранијих истраживања и тестиране уз примену одговарајуће методологије, на основу чега су исправно протумачени добијени резултати и изведени адекватни закључци. У циљу истраживања посматраног проблема и извођења теоријски и емпиријски заснованих, валидних и објективних закључака, кандидат Шабан Грачанин је користио обимну, релевантну и актуелну литературу, углавном на енглеском језику, чији избор је у складу са предметом и циљевима истраживања. У свом научноистраживачком раду, кандидат испољава неопходну селективност, примерену критичност у контексту вредновања презентованих теоријских ставовова и резултата ранијих истраживања и добру способност закључивања, при чему користи јасан стил изражавања и прецизну и адекватну научну и стручну терминологију, што указује на разумевање разматране проблематике. Емпиријско истраживање у дисертацији представља резултат самосталних истраживачких напора кандидата, који је на прави начин одабрао узорак, прибавио релевантне податке, обрадио исте применом адекватних техника статистичке анализе и извео јасне и логички утемељене закључке. Извештај о провери оригиналности докторске дисертације односно докторског уметничког пројекта, настао као резултат примене софтвера за детекцију плагијаризма чију лиценцу поседује Универзитет у Крагујевцу, и Оцена ментора о извештају о провери оригиналности докторске дисертације односно докторског уметничког пројекта, као одзивни извештај у односу на претходно спроведени поступак провере на плагијаризам, показују да не постоје делови дисертације који могу указати на плагијаризам у складу са важећим Правилником о поступку провере на плагијаризам на Универзитету у Крагујевцу, чиме је потврђена оригиналност докторске дисертације.

На основу наведеног, Комисија констатује да докторска дисертација под насловом **„Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“** представља резултат оригиналног и самосталног научноистраживачког рада кандидата **Шабана Грачанина** у оквиру научне области Економија, ужа научна област Рачуноводство, ревизија и пословне финансије.

3.3. Преглед остварених резултата рада кандидата у научној области

Кандидат **Шабан Грачанин** се у досадашњем научноистраживачком раду бавио проблематиком која је повезана са темом докторске дисертације. Резултати истраживања кандидата публиковани су у часописима међународног и националног значаја, као и у зборницима са међународних научних скупова. Од раније наведених радова (тачка 1.2. Извештаја), Комисија посебно издваја следеће радове који су остварени у научној области дисертације и који су у директној вези са садржајем дисертације (о чему, између осталог, сведочи чињеница да су у истој цитирани):

- **Gračanin, Š.**, Kalač, E. (2011), The impact of fair value accounting on the crisis in banking sector of EU and USA, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 24(2), стр. 126-153, ISSN 1331-677X, УДК 330, COBISS.SR-ID 6796877 (M23);
- **Gračanin, Š.**, Kalač, E., Stančić, V. (2014), Convergence of IFRS and US GAAP – new model, *The changing economic landscape: issues, implications and policy options: Conference proceedings of the 6th International Conference 2013*, Pula: Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Economics and Tourism, стр. 321-334, ISBN 978-953-7498-84-9, УДК 657.1:006.44, COBISS.SR-ID 513671004 (M33);
- Коца, Ц., **Грачанин, Ш.** (2014), Повећање спреда суверених обвезница ефекат заразе или буђења финансијских тржишта, *Рачуноводство*, 53(5/6), стр. 100-113, УДК 336.76, YU ISSN 1450-6114, COBISS.SR-ID 210969356 (M52).

3.4. Оцена испуњености обима и квалитета и односу на пријављену тему

Комисија оцењује да докторска дисертација кандидата **Шабана Грачанина**, под насловом „**Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака**“, испуњава све дефинисане захтеве у погледу структуре, садржаја, обима, квалитета и резултата истраживања у односу на тему која је пријављена и одобрена.

Избор релевантне литературе и методологије истраживања, карактеристичне за област друштвених наука, одговара дефинисаном предмету и циљевима истраживања. Докторска дисертација је структурно и суштински потпуно усклађена са одобреном темом, а анализирани проблеми изложени су у три логично повезана дела, која чине складну, кохерентну целину са изведеним закључним тврдњама. Тестирањем, анализом и критичким вредновањем постављених истраживачких хипотеза, изведени су релевантни закључци истраживања.

Сходно наведеном, Комисија констатује да обим и квалитет докторске дисертације одговарају пријављеној и одобреној теми, предмету и циљевима истраживања, као и постављеним истраживачким хипотезама.

3.5. Научни резултати докторске дисертације

Комисија сматра да научни резултати докторске дисертације кандидата **Шабана Грачанина**, под насловом „Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“, значајно позитивно доприносе свеобухватном разумевању сложеног проблема утицаја примене РФВ на финансијски положај и приносну снагу банака и, последично, кретање цена акција банака и каматних стопа на финансијском тржишту.

Најзначајнији резултати теоријске анализе у докторској дисертацији огледају се у томе што је:

- остварен свеобухватан увид у историју примене фер вредности као мерног атрибута и факторе који су условили развој РФВ;
- сагледан значај фер вредности у контексту финансијског извештавања банака у условима примене актуелног мешовитог модела мерења средстава и обавеза;
- сагледана флексибилност стандарда финансијског извештавања, како данашњих тако и ранијих, у вези са применом РФВ, у смислу могућности (простора) за вођење рачуноводствених политика, посебно у вези са мерењем финансијских инструмената, као веома битних позиција извештаја о финансијском положају банака;
- свеобухватно анализиран утицај РФВ на квалитет финансијских извештаја банака, при чему је утврђено да РФВ у одређеним условима доноси учесницима на финансијском тржишту квалитетније информације за одлучивање у односу на информације генерисане уз примену рачуноводства историјског трошка;
- сагледан сложен узрочно-последични однос између примене РФВ у контексту финансијског извештавања банака и кризних поремећаја на финансијском тржишту;
- критички анализиран регулаторни оквир финансијског извештавања банака у Републици Србији, при чему су идентификована подручја у којима тај оквир није у складу са МСФИ;
- извршено разматрање могућих будућих праваца развоја стандарда финансијског извештавања у вези са применом РФВ.

Емпиријско истраживање у докторској дисертацији које се односи на банкарски сектор у Републици Србији, између осталог, открило је да:

- банке не уважавају у потпуности МСФИ у вези са обелодањивањима о мерењу по фер вредности, али и да је примена МСФИ 13 донела побољшања из аспеката обима и квалитета тих обелодањивања;
- рекласификовање финансијских средстава није учестало;
- опада степен примене цена на активним тржиштима као (најпоузданијих) инпута за процену фер вредности;

- постоји статистички значајна разлика између кључних показатеља приносне снаге (ROA и ROE) утврђених у условима када се сва финансијска средства и све финансијске обавезе мере по фер вредности и истих показатеља утврђених у условима када се иста средстава и исте обавеза мере по моделу заснованом на историјском трошку;
- утицај РФВ у контексту актуелног мешовитог модела мерења на показатеље адекватности капитала и профитабилности банака није статистички значајан;
- профитабилност банака има већу променљивост у времену у условима примене РФВ него у условима примене рачуноводства историјског трошка;
- мерење свих финансијских средстава и обавеза по фер вредности статистички значајно утиче на цене акција банака и краткорочне и дугорочне каматне стопе;
- промене актуелног нето резултата, који садржи само одређене промене фер вредности финансијских инструмената, не утичу статистички значајно на цене акција банака и краткорочне и дугорочне каматне стопе;
- промене актуелног укупног резултата, који садржи додатне, али поново не све, промене фер вредности финансијских инструмената, статистички значајно утичу на дугорочне каматне стопе, али не и на цене акција банака и краткорочне каматне стопе.

3.6. Применљивост резултата у теорији и пракси

Комисија сматра да су научни резултати истраживања кандидата **Шабана Грачанина** у докторској дисертацији под насловом „**Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака**“ теоријски релевантни и практично применљиви, с обзиром на то да је разматрано проблемско подручје недовољно истражено, посебно у земљама у развоју. Будући истраживачи разматране проблематике неће моћи да заобиђу многа постављена отворена питања и изведене закључке, као ни резултате емпиријског истраживања. Изузетна важност питања ефеката примене РФВ на финансијски положај и приносну снагу банака, које је управо разматрано у дисертацији, а које је наметнуто ширењем концепта фер вредности, даје дисертацији високу научну и практичну релевантност.

Теоријски допринос докторске дисертације огледа се у томе што су, холистичким сагледавањем ефеката примене РФВ у финансијском извештавању банака, проширена постојећа и генерисана нова научна сазнања. Тиме што систематизује постојећа теоријска знања и резултате ранијих емпиријских истраживања са резултатима самосталног и оригиналног емпиријског истраживања кандидата праћених адекватном интерпретацијом, докторска дисертација унапређује литературу у подручју финансијског извештавања у Републици Србији. Теоријски допринос дисертације огледа се и у томе што она пружа увид у импликације примене РФВ на финансијски положај и приносну снагу банака у Републици Србији као земљи у развоју. Досадашња истраживања у вези са ефектима РФВ

превасходно су се фокусирали на развијене земље, чији банкарски сектори су различити од банкарских сектора земаља у развоју.

Практични допринос докторске дисертације огледа се у томе што она доприноси бољем разумевању комплексног проблема утицаја примене РФВ на финансијски положај и приносну снагу банака. Разумевање поменутог проблема веома је значајно у контексту актуелних дебата у вези са ефектима примене РФВ у банкарском сектору, али и због будућег развоја регулативе (МСФИ и законских и подзаконских аката у Републици Србији), а самим тим и праксе финансијског извештавања, не само банака, већ и других профитно оријентисаних ентитета. Поред тога, дисертација представља користан извор нових сазнања и разумевања за актуелне и будуће рачуноводствене професионалце у банкарском сектору и менаџере банака. Правилно разумевање импликација примене РФВ веома је важно у контексту развоја рачуноводствених политика банака и решавања конкретних проблема финансијског извештавања са којима се оне суочавају. Дисертација је од значаја и за кориснике финансијских извештаја банака, превасходно инвеститоре, али и регулаторе банкарског система, јер доприноси да се боље разумеју финансијски извештаји банака и, тиме, побољша квалитет одлука које се на основу њих доносе.

3.7. Начин презентовања резултата научној јавности

Докторска дисертација кандидата **Шабана Грачанина**, под насловом **„Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“**, захваљујући свеобухватним, значајним и актуелним истраживањима која су у њој спроведена, обезбеђује веома квалитетну основу за припремање актуелних и оригиналних научних и стручних радова подобних за објављивање у референтним научним и стручним часописима националног и међународног значаја и презентовање на научним и стручним скуповима у земљи и иностранству, како би се научна и стручна јавност упознала са кључним резултатима и закључцима тих истраживања. Дисертација пружа добру основу и за будућа истраживања, чије правце је кандидат сасвим исправно наговестио у дисертацији, и, самим тим, будуће научне и стручне радове. Коначно, публикавање монографије из области докторске дисертације, у којој би спроведена теоријска и емпиријска истраживања била проширена и обогаћена, сигурно би било корисно за научну и стручну јавност у Републици Србији, али и у другим земљама.

ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ

Комисија закључује да је докторска дисертација кандидата **Шабана Грачанина**, под насловом **„Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“**, оригинални и самостални научни рад који даје значајан допринос теорији и пракси у области финансијског извештавања банака. Комисија констатује и да је докторска дисертација, у погледу релевантних и у Извештају разматраних аспеката, у складу са пријављеном и, од стране Наставно-научног већа

Економског факултета Универзитета у Крагујевцу и Већа за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, одобреном темом докторске дисертације. Такође, Комисија оцењује да су теоријска и емпиријска истраживања у докторској дисертацији оправдана и научно утемељена.

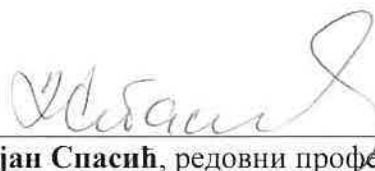
На основу претходно наведеног, Комисија је једногласна у оцени да докторска дисертација кандидата **Шабана Грачанина**, под насловом „Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“, испуњава све суштинске и формалне услове за јавну одбрану.

ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу претходно изнетих чињеница, запажања, анализе и оцене резултата докторске дисертације, Комисија предлаже Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу да прихвати Извештај о оцени докторске дисертације кандидата **Шабана Грачанина**, под насловом „Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“, и одобри њену јавну одбрану.

У Нишу и Крагујевцу, мај 2022. године

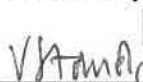
ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Дејан Спасић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Нишу, ужа научна област Рачуноводство, ревизија и пословне финансије

Др Виолета Годоровић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, ужа научна област Финансије и финансијске институције

Др Владимир Станчић, ванредни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, ужа научна област Финансије и финансијске институције

ЗАХТЕВ
ЗА ДАВАЊЕ САГЛАСНОСТИ НА
ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ
УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ/ ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА
ВЕЋУ ЗА ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

да у складу са чл. ____ Закона о високом образовању и чл. ____ Статута Универзитета да сагласност на Извештај Комисије о оцени урађене докторске дисертације/докторског уметничког пројекта:

Назив : Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака
Научна/уметничка област УДК (текст): Економске науке
Ужа научна/ Ужа уметничка област (текст): Рачуноводство, ревизија и пословне финансије
Ментор/ментор и коментор: др Владимир Обрадовић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Презиме и име кандидата: Шабан Грачанин
Назив завршеног факултета: Економски факултет, Универзитет у Београду
Одсек, група, мер: Спољна и унутрашња трговина
Година дипломирања: 2005. година
Назив студијског програма докторских академских студија: Рачуноводство и пословне финансије
Научна/уметничка област: Економија
Датум одобравања теме: 20.01.2021. године
Факултет и место: Економски факултет у Крагујевцу
Назив и седиште организације у којој је кандидат запослен: Алере Доо, Нови Пазар
Радно место: Директор

ПОТВРЂУЈЕМО ДА КАНДИДАТ ИСПУЊАВА УСЛОВЕ УТВРЂЕНЕ ЧЛ. ____ ЗАКОНА О
ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ И ЧЛ. ____ СТАТУТА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

У прилогу вам достављамо:

- Извештај комисије о оцени урађене докторске дисертације/докторског уметничког пројекта;
- Одлуку Научно-наставног већа Економског факултета о прихватању извештаја комисије о оцени урађене докторске дисертације/докторског уметничког пројекта;
- Потпуни извештај о провери оригиналности докторске дисертације односно докторског уметничког пројекта и
- Оцену ментора о извештају о провери оригиналности докторске дисертације односно докторског уметничког пројекта

Крстичева 01.06.2022.
(место и датум)

ДЕКАН

**ОЦЕНА МЕНТОРА О ИЗВЕШТАЈУ О ПРОВЕРИ ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ ОДНОСНО ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА**

НАЗИВ ДИСЕРТАЦИЈЕ	ЕФЕКТИ ПРИМЕНЕ РАЧУНОВОДСТВА ФЕР ВРЕДНОСТИ НА ФИНАНСИЈСКИ ПОЛОЖАЈ И ПРИНОСНУ СНАГУ БАНАКА		
Кандидат	Шабан Грачанин		
Ментор	Проф. др Владимир Обрадовић		
Датум пријема потпуног извештаја о провери оригиналности докторске дисертације, односно докторског уметничког пројекта	20. 4. 2022.		

Докторска дисертација „Ефекти примене рачуноводства фер вредности на финансијски положај и приносну снагу банака“, кандидата Шабана Грачанина, представља оригиналан научни рад, настао као резултат рада докторанда.

Приликом израде дисертације поштована су академска правила цитирања и навођења извора. Поштована су ауторска права и приликом навођења и коришћења табела, слика и графикана, тако што су јасно назначени оригинални извори у којима су садржани. Код индиректног, односно имплицитног цитирања, прецизно су наведени библиографски извори. Прецизно су наведени и извори података коришћених у контексту емпиријског истраживања. Библиографске јединице коришћене приликом израде докторске дисертације су комплетно и тачно наведене.

Извештај о провери докторске дисертације на плагијаризам, настао као резултат примене софтвера за детекцију плагијаризма, чију лиценцу поседује Универзитет у Крагујевцу, указује да је укупно подударане текста дисертације 3%, као и да подударане текста по појединачном извору није веће од 1%, што је у складу је са важећим Правилником о поступку провере на плагијаризам на Универзитету у Крагујевцу. Подударане текста са више од 9 везаних речи односи се на: коришћене изворе, називе институција и докумената (стр. X, XI, 22, 24, 29, 30, 33, 34, 58, 60, 152), формулације и дефиниције уобичајено коришћене у научној и стручној литератури и регулативи у подручју финансијског извештавања (стр. IV, V, XII, 4, 16, 25, 27, 28, 37, 38, 47, 52, 56, 65, 67, 73, 77, 154, 156, 158), формулације уобичајено коришћене у контексту структурирања научног рада (стр. VIII), податке презентоване у претходно публикованим резултатима докторандових истраживања (стр. 113, 121) и податке на идентификационој страници дисертације (стр. III).

Из претходно наведеног у овој оцени ментора проистиче да извештај о провери оригиналности указује на оригиналност докторске дисертације, тако да се прописани поступак припреме за одбрану може наставити (позитивна оцена).

Датум
21. 4. 2022.

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
У КРАГУЈЕВЦУ

ПРИМЉЕНА 21. 04. 2022			
Орг. јед.	Број	Испит	Врме
	985		

ПОТПИС МЕНТОРА
Vladimir Obradovic